

Roman MURAWSKI

KANT O MATEMATYCE

Reinhard Frischbier, Kant und die Mathematik, Hallescher Verlag, Halle 2001, ss. 256, Akademische Studien und Vorträge Nr. 5, ISBN 3-929887-30-4, Euro 32,80.

O znaczeniu i doniosłości koncepcji filozoficznych Immanuela Kanta nie trzeba nikogo przekonywać. Jego idee są do dziś żywe i inspirujące. Kant interesował się także matematyką i jej problemami filozoficznymi formułując pewne ważne tezy. Te ostatnie nie do końca były trafne i nie w pełni są dziś akceptowane. Wynika to głównie stąd, że Kant mówiąc o matematyce miał na myśli matematykę sobie współczesną, czyli matematykę osiemnastowieczną; od tego czasu matematyka bardzo się rozwinęła i zmieniła, co wpłynęło też na konieczność zmiany i weryfikacji pewnych koncepcji filozoficznych jej dotyczących. Jednym z takich istotnych czynników było na przykład powstanie geometrii nieeuklidesowych, co w nowym świetle postawiło Kantowskie koncepcje dotyczące przestrzeni, a w konsekwencji także natury i istoty geometrii oraz wymusiło ich korektę. Mimo to idee filozoficzne Kanta dotyczące matematyki wpłynęły inspirująco na wiele kierunków i koncepcji filozofii matematyki XIX i XX wieku. W szczególności na Kanta powoływali się i u niego właśnie szukali uzasadnienia swoich tez tak różni w swych poglądach matematycy i filozofowie matematyki jak Luitzen Egbertus Jan Brouwer — twórca intuicjonizmu, David Hilbert — twórca formalizmu, czy wreszcie Henri Poincaré — twórca konwencjonalizmu.

---

*UWAGA: Tekst został zrekonstruowany przy pomocy środków automatycznych; możliwe są więc pewne błędy, których sygnalizacja jest mile widziana (obi@opoka.org). Tekst elektroniczny posiada odrębną numerację stron.

To znaczenie myśli Kanta dla filozofii matematyki sprawia, że ciągle prowadzone są badania dotyczące jego poglądów, nadal publikowane są artykuły i książki na ten temat. W tym nurcie należy umieścić recenzowaną książkę Reinharda Frischbiera wydaną w serii „Akademische Studien und Vorträge” przez Hallescher Verlag w Halle. Wyrosła ona — jak wyjaśnia we wstępie Günter Schenk, jeden z redaktorów serii — w ramach działalności dydaktycznej autora. Otóż studenci matematyki i fizyki, z którymi prowadził zajęcia, zwrócili się do niego z prośbą o dokładniejsze i przystępniejsze przedstawienie poglądów Kanta na matematykę. Prośbie zadośćuczyniono i w ten sposób powstała recenzowana książka. Niestety jej wymowa filozoficzna z natury rzeczy odbiegała od obowiązującej naówczas w NRD oficjalnej ideologii i filozofii marksistowskiej. To spowodowało, że nie mogła się ona ukazać drukiem — żadne wydawnictwo nie zdecydowało się jej opublikować. Dopiero w nowej rzeczywistości lat 90-tych sytuacja się zmieniła i możliwa stała się publikacja książki. Wydawca zachował pierwotną formę książki i w takiej postaci ona się dziś ukazuje.

R. Frischbier pisząc recenzowaną książkę wyszedł od faktu, iż na ogół poznajemy (tak czynią przynajmniej matematycy) myśl Kanta nie z pierwszej ręki, czyli studiując jego dzieła, ale często zadowolamy się omówieniem jego poglądów przez innych, czyli poznajemy je z drugiej ręki. A to prowadzi do rozmaitych zniekształceń i przeinaczeń. Chcąc temu zapobiec i być wiernym oryginalnym ideom Kanta, Frischbier proponuje oparcie się bezpośrednio na wypowiedziach myśliciela z Królewca. Stąd też układ książki. Składa się ona z dwóch części: „Die Grösse als Quantität” oraz „Die Grösse als Quantum” traktujących, odpowiednio, o arytmetyce i geometrii (co odpowiada obrazowi matematyki w czasach Kanta). Każda z części jest „dwuwarstwowa”, tzn. autor po kolei (w punktach) omawia poszczególne elementy Kantowskiej filozofii arytmetyki i geometrii (to jedna warstwa), a następnie zaprezentowane tezy ilustruje stosownymi cytatami z dzieł Kanta (to właśnie druga warstwa). W ten sposób otrzymujemy nie tylko wykład filozofii Kanta, ale zapoznać się możemy z oryginalnymi jego wypowiedziami i sami ocenić, czy podana interpretacja jest

trafna czy nie, i ewentualnie w jakim stopniu. Choć czasami przebijanie się przez teksty Kanta wymaga wielkiego wysiłku i samozaparcia, to tak chyba właśnie powinno się uczyć filozofii i tak prezentować poglądy mistrzów, tzn. umożliwiając wgląd w oryginalne teksty.

Autor nie ogranicza się do myśli samego tylko Kanta. Znajdujemy więc w książce także paragrafy poświęcone m.in. powiązaniom pewnych idei Hilberta z myślą Kanta, czy pewnym rozważaniom Felixa Kleina nad Kantem.

Autorowi udało się w recenzowanej książce (dzięki przyjętej metodzie) klarownie i adekwatnie przedstawić myśl Kanta dotyczącą epistemologii matematyki. Udało mu się także pokazać wzajemne powiązanie i oddziaływanie matematyki i filozofii.

Roman Murawski